

Les millors obres de les lletres gironines (86)

Els infants treballaven com adults, deu, dotze, catorze hores, com passa a molts llocs encara, fora l'Occident, que no respecten els drets. La vida en l'antic règim era dura per als camperols, els infants tenien noms, la nena porquera, el nen rabadà... i tendres, als sis o set anys ja tenien ofici. Els fills d'hisendats, i més a ciutat, podien estudiar i la vida era més flonja. No fou el cas d'Isabel Vilà (Calonge, 1843 – Sabadell, 1896), filla d'empordanesos, taper el pare, amb una vida dura com la de tants infants de l'època. La família va anar de Calonge a Llagostera arran la crisi econòmica, al cap d'un any el pare morí i les cinc noies viuran amb l'àvia, que també mor mesos després del pare. La mare haurà de ser el puntal. La família passarà dificultats. Francesc Ferrer cita l'article que Carles Rahola dedicà a Isabel a *El Diluvio*, on diu: «Era una noia encisadora i d'una gran bondat, orfe des dels tretze anys, treballà, segurament al ram del suro, i sabem que ajudava als desvalguts com els malalts».

Isabel Vilà té 25 anys quan esclatà la revolució de setembre de 1868. No fou una revolució *stricto sensu* però encetà un període breu, un sexenni, de llibertats. Participa en l'anomenat Foc de la Bisbal i pren consciència de la situació, serien els anys de formació, tot i que no va poder estudiar per les dificultats econòmiques. La seva activitat fou notable i la biografia de Francesc Ferrer, tant en la primera, i breu, edició, com la segona, ampliada, ho destaca. I la crítica se'n fa eco, així *Estel negre*, *Revista de Girona*... valoren l'acció decidida d'Isabel Vilà en pro dels drets humans en un moment on l'esclavitud, a Cuba, encara era legal i els drets humans no existien fora de París.

Patí exili fugint d'una detenció arran la il·legalització de la Internacional el 1864. A Carcassona fou professora de castellà. Fins la seva mort treballà en l'ensenyament, especialment de les nenes i des d'una metodologia racionalista. Les seves relacions amb l'espiritisme, l'església evangèlica luterana, el moviment obrer, li congriaren les antipaties dels sectors conservadors i catòlics en un context social de gran polarització ideològica.

Francesc Ferrer, a partir d'aquest esque-ma vital, elabora la biografia, tot i la dificultat d'accés documental en una persona del món treballador on els papers personals, com les imatges, no són massa abundosos. Sort que una neboda de la líder sindicalista esbossà un quadern de records. Maldà per aconseguir la jornada de cinc hores com a màxim per als menors de 13 anys. I avui que volem que els infants juguin i aprenguin i no treballin, és bo recordar Isabel Vilà. La biografia, apassionada, vital, compromesa, com la temàtica a la que s'acara, esdevé tot un clam pels drets dels febles. Ferrer, que s'implicà en moltes causes nobles gironines – creació de premsa local, presidint entitats com Òmnium Cultural, organitzant vivendes socials... – també té una vessant d'estudis com palesa aquesta obra, tot un exemple de la historiografia que vol fer conèixer aspectes menystinguts per raons ideològiques.

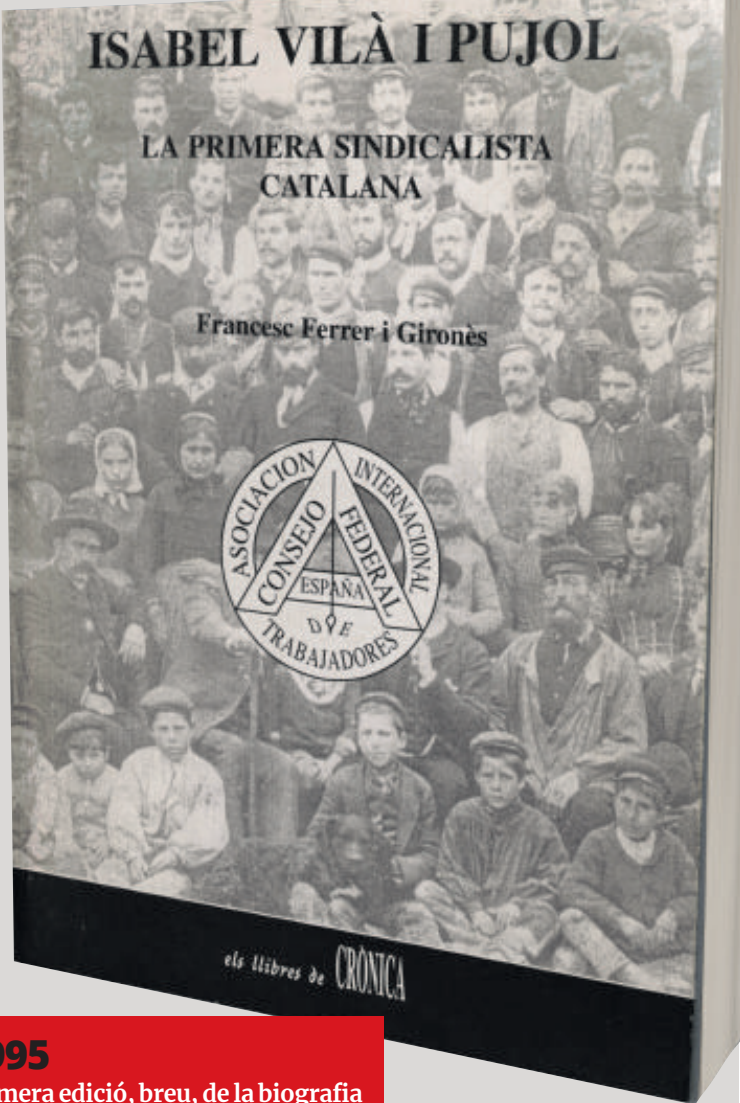
L'Arxiu de Llagostera ha posat la primera edició en pdf en accés obert i es pot contem-

Isabel Vilà i Pujol, la primera sindicalista catalana

Els drets mai s'assoleixen sols. Cal treballar perquè siguin realitat. Sempre hi ha generositat en el treball dels lluitadors. Els antecedents són fonamentals. Els infants arreu el món han treballat, i molt, d'una manera injusta per l'edat. Una calongina plantà cara amb determinació en el seu afany d'assolir una millor vida per la mainada. I Francesc Ferrer i Gironès en va escriure la biografia.

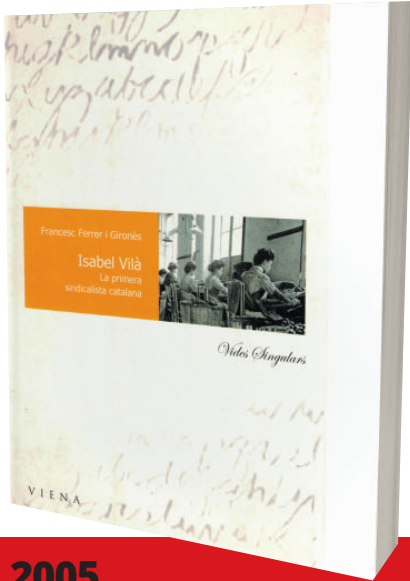
Biografia de combat en record d'una dona rebel

 Josep Maria Figueres

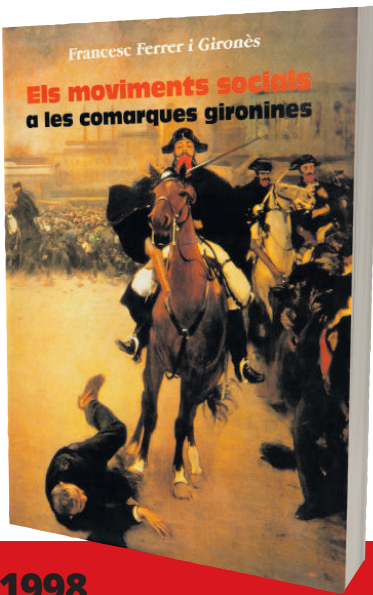
1995

Primera edició, breu, de la biografia (Ajuntament de Llagostera).

2005

Edició de la biografia ampliada a Viena.

1998

Visió de conjunt de les lluites socials a les comarques gironines (Diputació de Girona).

plar així una semblança de la mítica lluitadora dels drets socials. Bonic gest per la dona que encapçala un autèntic moment estel·lar de la història del moviment obrer català quan a Sant Feliu de Guíxols parla en un passeig marítim ple, davant mil – cinc cents treballadors. Era el 1872 i les dones no tenien encara presència pública.

La projecció d'aquesta lluitadora ha estat fruit de la constància de diversos activistes, i s'ha salvat de l'oblit, com tants líders obrers, i avui és nom conegut. El primer que s'ocupà d'ella, seguint la petja de Carles Rahola, fou el polític i escriptor Francesc Ferrer, que va localitzar a la biblioteca del Senat, on anava sempre aprofitant hores mortes, escrits seus i a partir d'ací va veure que anava més enllà d'un episodi sinó que tenia al davant a una militant que treballà tota la vida. Va redactar una biografia d'urgència que posteriorment amplià en una segona edició i ho feu amb una clara voluntat didàctica.

Posteriorment Toni Strubell va escriure la

lletra d'un musical, *IsaVel*, i Joan Vives la música, Came Sansa era l'encarnació de la militant i l'espectacle fou un èxit a les comarques gironines. L'obra la publicà El Gall a Mallorca el 2005 i arran l'espectacle van aparèixer articles a *Sàpiens* (2017), *Diari de Girona* (15–II–2013)... Strubell també feu el text, amb Núria Bassa, d'una biografia divulgativa, il·lustrada per Pilarín Bayés, en la popular sèrie de biografies «Petita història». Jordi Camps li dedicà a *ElPuntAvui* un article, i a altres tribunes, i indica que Vilà apareix a les novel·les *El Federal* de Sebastià Alzamora i *Caimó* del mateix Strubell, fins a tenir carrers a les seves ciutats i una plaça a Barcelona. Una cançó era tot el que quedava del record i la lletra remembra el cognom de lluita, també era una època que els malnoms o renoms o atributs substituïen els cognoms. Isabel fou coneguda com «Cinc hores» en el seu esforç per limitar les dures jornades infantils. La cançó ens porta a temps difícils. Els efectes d'aquells esforços els tenim presents amb els infants que juguen feliços mentre ens trenca el cor veure els oblidats, com els de Gaza, rostant cassoles i patint els errors dels grans i els seus ulls innocents se'ns queden gravats. La lletra, que la memòria oral ha pervingut, ens recorda aquest coratge i valentia de parlar quan tothom calla i de cridar quan pocs parlen perquè els drets s'han de guanyar. «No hi ha dones al món / com les de Llagostera / que pels republicans / varen portar bandera. / No hi ha dones al món / com la Isabel Cinc Hores / que pels republicans / va caminar vuit hores».

«Quan Isabel Vilà, el 1880 torna de l'exili no va Llagostera, on encara té tota la família. La vida econòmica està en plena eufòria i pensa que el lloc on pot trobar més possibilitats laborals serà a Barcelona. Per cercar feina a Barcelona no anava pas desorientada. El seu cunyat Esteve Vilar i Vilaseca, taper originari de Blanes, que s'havia casat amb la seva germana gran Francesca, la va ajudar. Esteve Vilar tenia un parent seu a Barcelona, també de nom Vilar, que regentava un col·legi de nens, interns i externs, a la plaça de Catalunya. Isabel Vilà fou acollida per la família d'aquest tan bon punt arribà de l'exili i va conviure amb ells. Eren el senyor Vilar, la seva dona i una filla.

La família Vilar estava molt ben relacionada a Barcelona i, a més a més de facilitar-li acolliment, també li van proporcionar de bell antuvi algunes conferències de francès a domicili. Amb aquesta activitat inicial Isabel ja va guanyar prou per atendre les seves necessitats i no ser una càrrega per a ningú.

Els seus coneixements de llengua francesa i la feina ben feta li van reportar molts alumnes. Però com que les classes les havia de fer a domicili, va arribar un moment que perdia el temps i es cansava de pujar i baixar escales, segons diu la seva neboda: 'Com que tenia alguns estalvis determinà fundar un col·legi amb la finalitat de tenir un treball més fàcil. Així ho va fer. Aquest col·legi el va establir al

Un fragment L'arribada a Barcelona després de l'exili

Francesc Ferrer es documentà profusament per poder resseguir la trajectòria vital d'Isabel Vilà. Ho exposa amb nitidesa i amenitat i malgrat la falta de documentació fa una meritòria labor per poder reconstruir, encara que siguin breument, diversos episodis vitals.

carrer Consell de Cent, ostentant el títol que deia Colegio Franco– Español'. Potser va ser pura casualitat, però al mateix carrer del Consell de Cent, núm 432, baixos, la Societat Laica Gutenberg hi tenia la seva seu social. Aquesta societat mantenia unes quantes escoles laiques i estava íntimament lligada a l'Assemblea de Lògies Confederades. La comissió direc-

Isabel Vilà vista per Francesc Ferrer i Gironès

A les conclusions de la segona edició, Francesc Ferrer i Gironès ens ofereix tot un retrat d'Isabel Vilà: «El seu exemple de dona que vol lluitar a favor d'eliminar les injustícies ha fet que se'n torni a fer memòria. Així, per exemple, l'Ajuntament de Girona, per acord del seu ple municipal del dia 12 d'abril va aprovar dedicar-li un plaça a la nova ampliació urbanística de Santa Eugènia. (...) Isabel Vilà [segons la seva neboda] sempre lluitava per 'la santa causa de la llibertat', podem tenir una garantia de la seva ideologia en la seva part més poderosa. Podem afirmar que la ideologia s'expressa i es manifesta també a través de l'acció ideològica. D'una dona que es posa sempre al servei del més feble, de les classes més desfavorides i de les famílies més necessitades, no cal que ens diguin quina és la seva ideologia, si, a continuació, hi afegim que la seva concepció social, el seu pensament ètic, i la seva objectivitat racionalista ens garanteixen la seva consciència a favor d'una nova societat més justa i contra la ideologia hegemònica i dominant de la societat civil i de les estructures polítiques del poder. Isabel Vilà es va rebel·lar contra la si-

nidori. Històricament han canviat darrerament algunes circumstàncies de l'escenari social, però, de fet, el pensament únic que governa el món globalitzat encara no és prou flexible ni generós per fer realitat els principis de 'fraternitat, llibertat i igualtat' que van guiar en el passat tants i tants lluitadors rebels i tants activistes resistents. La memòria col·lectiva del nostre poble i la memòria històrica dels nostres lluitadors han de ser la pauta de conducta i un referent simbòlic per avançar cada dia vers la 'santa causa de la llibertat'.

Sabem que és molt difícil que el poder es defineixi a través dels capdavanters que van lluitar en el passat; és gairebé impossible que el poder s'exhibeixi a través dels símbols que representen els nostres pioners polítics; no cal esperar que les ideologies que sostenen ara el moviment obrer siguin assumides pel poder; tampoc no serem incauts de pensar que els valors ètics del racionalisme i del laïcisme arribin a ser dominants gaire aviat. En conclusió, doncs, si el poder encara gaudeix del control ideo-

tiva de l'escola estava composta exclusivament per maçons, que acostumaven a reunir-se al Centre Federalista. Aquest col·legi 'franco-español', segons explica la seva neboda: 'Hom diu que era un col·legi d'una certa categoria, doncs la majoria de les conferències a domicili passaren a casa seva'. Econòmicament, Isabel Vilà estava ben retribuïda i vivia satisfactòriament per la situació social i professional que havia assolit.

Havia passat poc temps i la seva fama de bona professora ja havia superat els àmbits barcelonins i havia arribat a Sabadell. Isabel Vilà, coma lluitadora per la 'santa causa de la llibertat', com en deia ella, i de la qual mai no va claudicar, fou requerida també pels grups ideològics afins. O sigui, que no havia passat gaire temps d'estar a Barcelona que els grups laics de Sabadell, coneixedors de la seva vàlua pedagògica i de la seva fortalesa ideològica, la van reclamar per a la direcció de la nova escola de nenes que en aquella població es volia ja fundar. Ella estava en una situació estable tant professional com econòmica i, per tant, no desitjava alterar la seva vida. Però el 1881 a Sabadell decideixen proposar d'una manera seriosa a Isabel Vilà la direcció de l'escola laica de nenes que un grup heterogeni vol instaurar sota els principis de la Institución Libre de Enseñanza. Amb l'anada a Sabadell s'obre una nova etapa per a la nostra protagonista.»

